

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Naujoji realybė ir naujasis žmogus

Vis prisimenu puikią C. S. Lewiso „Kosminę trilogiją“ (The Space Trilogy), kurios paskutinėje dalyje, „Klaidžiojoje galybėje“ (That Hideous Strength), perfekcionizmo apniktas mokslininkas, nešvaraus verslo atstovas ir išprotėjęs teologas (kaip jis man primena vieną moterišką iš valdančiosios frakcijos Seime!..) svajoja sukurti naujo pavzdžio žmogų – sterilų kaip mineralą, be biologinių funkcijų, išvalytą ir švarų. Tokią dvasinę būtybę, kurios dvasia, regis, irgi būtų sterili – švari, išvalyta nuo bet kokios empatijos, nejučiantis jokios giminytės tam, kas bent kiek primena gyvą būtybę.

Kad sukurtum tokį naujos kokybės žmogų ir padarytum jį tyrą kaip mineralą, nepasiekiamą žarnyno bakterijoms, stabligės mikrobams ir auksiniams stafilokokams, svarbu išvalyti jį ir nuo fiziologinių funkcijų ir instinktų, ir nuo emocijų bei jausmų.

Mat gyva būtybė ne tik minta, virškina ir miršta, bet dar ir kenčia, o kančia, kaip rašo S. C. Lewisas, yra Dievo garsiakalbis, kurio neįmanoma neišgirsti, nes, vienaip ar kitaip, mes vis tiek atsigrežiame į kankinantį klausimą – kodėl, dėl ko visa tai, kokia viso to prasmė, kur slypi išsigelbėjimas ir ar jis egzistuoja?..

Ir bene visada, bene visada žmogus kančios akimirkoje linkęs šaukti, linkęs maištauti – Dieve, kodėl taip, kodėl man?.. Kodėl Tu taip man lėmei?.. Kodėl Tu šito nesustabdi?.. Kaltina savo Kūrėją, pamiršdamas, kad pats kadaise pasirinko žinoti ir bloga, ir gera. Dėl gero, žmogau, tu ir dabar nesi Kūrėjui dėkingas ir priimi gėrį kaip savo nuopelną, o štai dėl blogo esi linkęs kaltinti Tą, kuris leido tau rinktis.

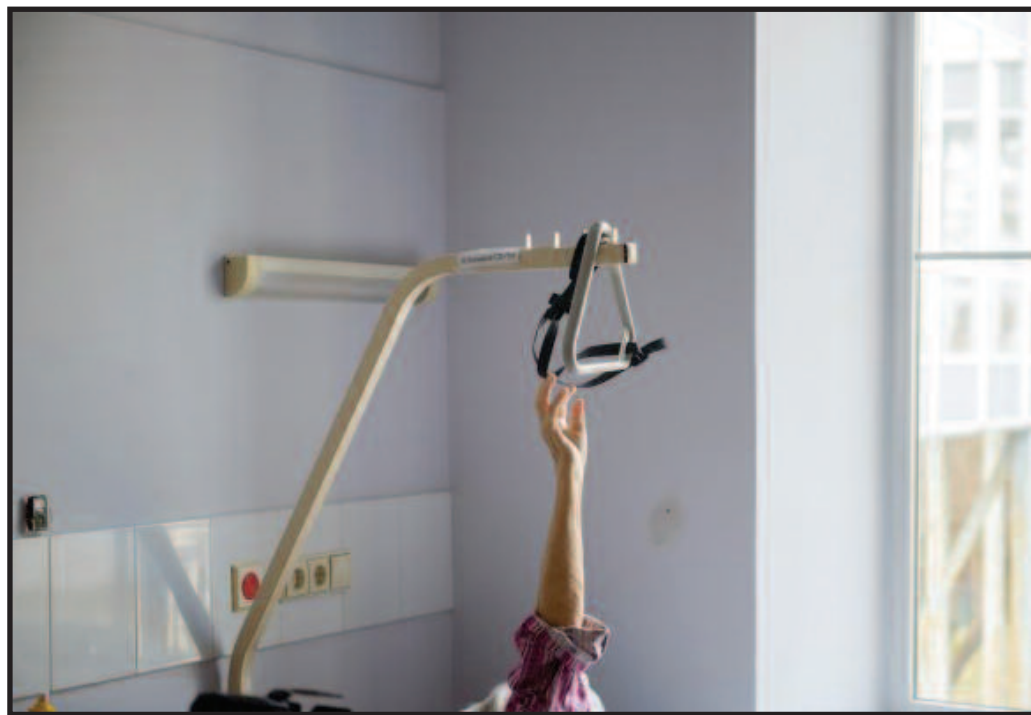
Mes nematome, nejučiamė savo metafizinės kaltės. Prieš pasaulį, prieš kūrinių. Mes ir toliau linkę gailėtis tik savęs. Linkę liguistai vytis pažangą, nekreipdami dėmesio į aplinką, nors ji buvo sukurta mums ir dėl mūsų. Kaip Šv. Rašte pasakyta – viešpatuoti ir valdyti, bet ir šių žodžių prasmė šiandien iškreipta ir nusūsinta, nes viešpatavimą įsivaizduojame kaip galios ir diktato, o ne kaip malonės ir išminties įrankį.

Todėl ir mūsų kūniškumas mus taip baugina – nes jis labai laikinas, labai nepastovus, užgaidus, prieštaringas. Ar ne paprasčiau, jeigu jo nebūtų?.. Jeigu būtume kaip mineralai, kaip tie nauji žmonės Lewiso veikėjų vaizduotėje?.. Kitaip tariant, nebebūtume kūriniai iš tos pačios medžiagos, iš kurios sukurta visa gyvoji mūsų aplinka. Būtume „aukštesni“, pažangesni. Būtume beveik kaip dievai.

Juk šito troško žmogus prieš nupuldamas, bet gal griečiau iš naivumo, nei sąmoningai?.. Juk jis nežinojo, kas yra žinoti viską – ir bloga, ir gera.

Šiandieną mes žinome, kad tai reiškia gyventi dvejopame pasaulyje, kuris yra ir gražus, ir baisus. Kuriame nuolat vyksta kova ir visada reikia rinktis tarp to, ką žinai: tarp gero ir blogo. Ir tai daryti darosi vis sunkiau, nes gėrio ir blogio formos nebe priešinos, o niveliuojamos.

Mes pratinami gyventi pragare ir apsiprasti su pragaru kaip naujaja realybe, beje, visai pakencijama; tam skirta bene visa mūsų kasdiena ir visi mūsų gyvenimo malonumai. O dangaus prisiminimas likęs giliausiojo jausmo gelmėje ir labai sunkiai beatpažįstamas: kita vertus, jis labai disonuoja su racionalia ir pragmatiška mūsų aplinka, blyksteldamas ir išsiverždamas kaip visiškai žemiško, biologiško prado kibirkštis. Ašara, juokas, noras paliesti, priglausti. Laimės akimirka, kai, regis, sustoja laikas.

Gyvenimas.

Justino Stacevičiaus nuotr.

* * *

*Ir aš žinau, ką pasakyt norėjau:
kadais ledinių jūrų pakrašty
mes buvom uždaryti, siautė vėjai,
besvoriai marių siluetai, rožių
pavidalai raudoni, sukeisti,
mes būtume užtroškę, mūsų meilė
ieškojo paukščių, kalkakmenių kranto
ir skroblo palytėjimų keistų,
paskui nubudom ir išvydom – baltas
akmuo ir mėnuo, spindinčių vardu
mes ejom, linko diemedžiai prie vartų,
jie siūlė ilgas burbuoles žiedų
o tamsios plokštės aižėjo ir skilo,
šalnų išvarginti, prie jo rūsčios kaktos
į aušrą stiebės medžiai aplesieji,
vainikai purpuriniai, šaknys tylios,
druskinga jūra – mes visi artėjom
link vasaros, mylėti pasmerktos.*

Sigitas Geda

Ištrauka iš „Trečiosios pynės“, „Bilhana“

Renata Šerelytė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

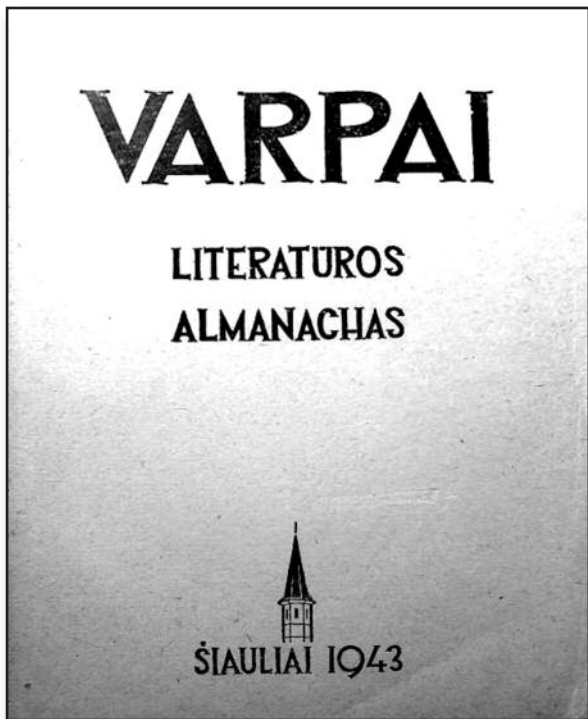
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Naujoji realybė ir naujasis žmogus • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Rašytojo užrašai. „Tremties metų“ vainikas Mažvydui • **4-as psl. Aldona Ruseckaitė.** „Mūsų laimė – atmintis“. Ričardas Mikutavičius • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Buvusiuose S. Nėries namuose pristatyta knyga apie Maironio sodą • **6-as psl. Rita Urnėžiūtė, Indrė Skramtai.** Pirmoji virtuali lietuvių kalbos viktorina – be įtampos, be sienų ir su linkėjimais tęsti • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Devyniolika naujų muziejų projektų Panevėžyje • **8-as psl. Kultūros kronika/ Romualdas Kriaučiūnas.** Mėlyna spalva simbolizuoja dangų ir vandenį

Kitame numeryje: K. Donelaitis skambėjo prancūziškai ir ispaniškai • Knyga Lietuvos žvalgybininkams atminti

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

„TREMties METŲ“ VAINIKAS MAŽVYDUI

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Artėjant antrajai sovietų okupacijai, į Vakarus pasitraukė didžioji Lietuvos žodžio meistrų dalis, taip pat nemažai gabių jaunų žmonių. Rašoma buvo ir pačiomis sudėtingiausiomis sąlygomis. Netruko iškilti labai suprantama problema: kur spausdinti?

Būta dviejų iniciatyvų. Jau turintis nemažą patyrimą vokiečių okupacijos metais leidžiant kalendorių-almanachą, kurio vienoje pusėje – informacija apie rašytojus, o kitoje – kūrybos tekstai, Bernardas Brazdžionis 1945 m. vasarą Ravensburge (Vokietija) nutarė pratęsti šį savo sumanymą: „Kad negalima ko kito leisti, tai kalendorių leidžiamie“ (šio teksto autorius pasikalbėjimas su Bern. Brazdžioniu užrašytas Šiauliuose 1999 m. birželio 4 d.).

Dėl to išleidimo sutariama ir su „Patria“ leidyklos savininku J. Lenktaičiu.

Netruko paaiškėti ir kitas sumanymas. Jis kilo Tiubingene. Čia nutarta išleisti literatūrinį almanachą „Metai“. Į jam parengti sukurtą redakcinę kolegiją įėjo Stasys Santvaras, Pulgis Andriušis, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Balys Gražulis, Vincas Kazokas.

Nutarta pajėgas sujungti, leisti almanachą drauge. Ne tik dėl to, kad nebūtų skaldomos jėgos, bet ir todėl, kad būtų galima pasinaudoti „Patria“ leidyklos gautu leidimu Bern. Brazdžionio redaguojamam almanachui-kalendoriui. Į Tiubingene sukurtą redakcinę kolegiją įtrauktas ir Bern. Brazdžionis.

Bern. Brazdžionis planavo į savo leidinį įtraukti tik tremtyje esančius rašytojus, jį rengė pats vienas. Toks rašytojų almanachas-kalendorius turėjo išeiti 1946 m. Kolegų sumanymas ne ką tesiskyrė. Tiubingene gyvenantis rašytojų būrelis jau buvo kreipėsis per spaudą į tremtyje atsidūrusius kolegas. Tačiau išleisti almanachą dar tais pačiais 1945 m., nors ir suvienijus jėgas, nepavyko. Visų pirma nepatenkino surinktos medžiagos kokybė, be to, ne visi dailininkai tęsė savo pažadą iš nuotraukų perpiešti rašytojų portretus.

Bern. Brazdžionis, tai prisimindamas, pasakojo, jog iš visų pabėgusių literatūrinę medžiagą surinkti nebuvo taip paprasta. Nors iš tikrųjų tos medžiagos būta gana daug, didesniąją jos dalį iš pradžių sudarė jauniausieji ir pradedantieji. Redakcinės kolegijos nariams teko daryti didelę atranką. Kai kurie iš jų tvarkė kalbą. Netrukus situacija buvo tokia, kad „atkrūto daug jaunųjų, bet trūko daugelio vyresniųjų“ (Tremties metai. – Darbą baigiant. – Patria, 1947. – P.606).

1946 m. sausio 25–26 dienomis Tiubingene vyko lietuvių rašytojų suvažiavimas. Jo metu į kolegas kreipėsi Bern. Brazdžionis, kviesdamas atsiliepti ir

tuos, kurie šito dar nepadarė. Pasinaudodamas tuo, kad vienoje draugėje susirinko plunksnos broliai ir sesės, dailininkas Juozas Olinardas Penčyla nupiešė nemažai būsimų almanacho autorių.

Rašytojų pažadus ir medžiagos laukimą gerokai sujaukė netrukus pasikeitusi situacija dėl lietuvių rašytojų metraščio išleidimo – J. Lenktaičiui išduotus leidimus knygoms spausdinti panaikino prancūzų karinė valdžia. Rengėjams besirūpinant kitu leidimu, užgriuvo dar viena naujiena: leidėjas keičia savo planus, išvyksta į JAV.

Pradėtas darbas nutrūko. Rašytojai, nebetikėdami, kad sumanytas leidinys išeis, vienas po kito atsiiminėjo savo kūrybą, skelbė periodikoje. Padėtis vėl pasikeitė tik J. Lenktaičiui sugrįžus prie ankstesnės veiklos – išvykti į Ameriką tuomet jam nepasisekė.

Literatūrinio leidinio rengimą nutaria perimti Tiubingeno suvažiavime įsteigta Lietuvių rašytojų tremtinių draugija (LRTD) – ne tik jos pirmininku išrinktas S. Santvaras, bet ir dauguma redakcinės kolegijos narių suvažiavime tapo valdybos nariais. Būsimą leidinį nutariama laikyti LRTD metraščiu, o jį paskirti pirmosios lietuviškos knygos 400 metų sukakčiai.

Rašytojų tremtinių draugijos valdybos pasiūlymu 1946 m. rugsėjo 28 d. Bern. Brazdžionis išrenkamas metraščio redaktoriumi, o Henrikas Radauskas pakviečiamas techniniu redaktoriumi.

Per metus buvo atliktas didžiulis darbas: periodikoje išspausdinta literatūrinė medžiaga pakeista nauja, asmeniškai redaktoriaus nuožiūra gražinta keletas kolegijos „išskryninguotojų“ jaunųjų autorių, sulaukta kūrinių ir iš kituose kontinentuose gyvenančių autorių, parengtos biografinės žinios, iliustracijos.

Bern. Brazdžionio teigimu, būta ir nemažų sunkumų surenkant tekstą bei taisant korektūrą, nes rinkėjai buvo vokiečiai. Iliustratoriumi, vinječių autoriumi Adolfą Vaičaitį pasirinkęs neatsitiktinai: su šiuo dailininku buvo pažįstamas dar iš tų laikų, kai jis 1941–1944 metais darbavosi Valstybinėje leidykloje Kaune meniniu redaktoriumi: tuomet „jis taip nemoderniškai piešė, jog atrodė, kad labiausiai šiuo atveju tinka.“ A. Vaičaičio darbais redakcinė kolegija liko patenkinta. Dalį įvairių dailininkų darbų surinko Viktoras Petravičius. Viršelio aplankas – Vytauto Kazimiero Jonyno.

Rengiant literatūros metraščių didelio prielankumo jaunieji autoriai susilaukė iš S. Santvaro.

Būsimų skaitytojų ir savo vardu redaktorius Bern. Brazdžionis nuoširdžius padėkos žodžius tarė ir B. Gražuliui už didelius nuopelnus, važinėjant ir renkant kūrybą, P. Andriušiu – už beletristikos atranką, H. Radauskui – už kalbos ir rašybos suvienodinimą. Kalba liko neliesta tik prof. Prano Skardžiaus straipsnyje „Lietuvių kalba, jos sudarymas ir raida“ bei dėl rašybos savitumų Vydūno tekste „Žmogaus apsirėškimai“.

Pirmieji lietuvių rašytojų metraščio „Tremties metai“ egzemplioriai jo dalyviams įteikti 1947 m. Augsburgėje vykusiame LRTD suvažiavime.

612 puslapių metraštyje su poezija, proza, drama, straipsniais dalyvavo 70 autorių. „Tremties metuose“ – ir 15 dailininkų darbų reprodukcijos. Švartia spaudos technika pasižymincios knygos pabaigoje – autorių nuotraukos ir piešiniai (dailininkai J. O. Penčyla ir Adomas Varnas), taip pat ir būtinausia informacija apie šiuos kūrėjus. Lietuvių rašytojų metrašties išleistas 5 000 egz. tiražu. Tvirtinta, jog taip dailiai įrištų knygų nedaug būta ir nepriklausomoje Lietuvoje. Nors įvertintas gana nemaža kaina – 25 Vokietijos markės, tiražas netruko „išstirpti“.

Toji knyga neturi lietuvių literatūros istorijoje pavyzdžio: vienoje draugėje niekada nėra dalyvavę tiek daug likimo ištremtų iš tėvynės ir išblaškytų po visą demokratinį pasaulį rašytojų. Drauge tai „daugiau negu pusė visų gyvųjų lietuvių rašytojų“, kaip pažymėta knygos 606 puslapyje.

Reikšminga buvo ir tai, kad toks metrašties išleistas ne tik minint 400 metų nuo pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo „Katekizmo“ – pasirodymo, bet ir praėjus 40 metų nuo „Gabijos“ – pirmojo lietuvių literatūros almanacho – išleidimo. Savo apimtimi „Tremties metai“ aplenkė ir vieną solidžiausių literatūros almanachų „Varpai“, pasirodžiusių 1943 ir 1944 metais dar Lietuvoje, vokiečių okupacijos sąlygomis. Pastarajame buvo spausdinami žymiausi lietuvių autoriai, ne vienas jų atsidūrė ir „Tremties metų“ puslapiuose.

Įsidėmėtini Bern. Brazdžionio žodžiai „Darbą baigiant“ (p. 605–606), jie daug ką paaiškina: „Paskutiniųjų 20 metų laikotarpyje lietuvių literatūroje atgarsį buvo radusios daugelis XIX amžiaus pabaigos ir XX amžiaus pasireiškusių Europos literatūros srovių. Buvo laikas, kada tarp tų srovių virė kova ir viešpatavo neapykanta. Bet tos dienos jau tik sudilę istorijos šešėliai. Po Pasaulinio karo mūsų tėvynei atneštų nelaimių – okupacijų ir tremčių – mūsų literatūroje virš visko kaip milžiniški ugnies stulpai iškilo vienybės, tėvynės meilės ir laisvės kovų idealai. Dabar nebėra vietos literatūrinių srovių kovai, dabar nebe laikas ieškoti, kas mus skirsto į kairę ar į dešinę, į romantikus ar į modernistus – kiekvienas talentas ir kiekvienas kūrybinis žodis, kiekvienas žanras ir kiekviena srovė yra įpareigota vienam ir nepalaužiamam tikslui – kovai dėl mūsų tautinės kūrybos, kovai dėl šviesos ir tiesos, kovai dėl šėtono pančių sutraukymo, kovai dėl krikščioniškos kultūros atgimimo.“

Knygoje kūrinių autoriai vienur ar kitur atsidūrė neatsitiktinai: jie eina pagal savo amžių ir kūrybinio pasireiškimo metus. Kad nebūtų monotoniškos, eilėraščių keičia apsakymai ar didesnio prozos kūrinio ištrauka bei drama. Tačiau ir toks gana vykęs principas taip pat nepadėjo išvengti kai kurių netikslumų. Pavyzdžiui, tarp S. Santvaro ir A. Rimydzio nėra J. Pronskaus-Aklasmate, nes su juo susisiekti taip ir nepavyko. Nėra metraštyje ir dar vieno kito tuomet jau ganėtinai žinomo autoriaus. Leidėjų tvirtinimu, kadangi šis darbas pradėtas dar nepasibaigus karui, o pratęstas sunkaus pokario sąlygomis, susisiekti su kolegomis buvo ne taip paprasta. Sutrikusi buvo pašto veikla, patekti iš vienos zonos į kitą taip pat buvo labai sudėtinga. Be to, stovyklos, kuriose glaudėsi kolegos, buvo dažnokai perkeltamos kitur.

Nepavyko pasiekti ir kad visi kūriniai metraštyje būtų skelbiami pirmą kartą. Kai dėl leidėjo pasikeitusių planų metraščio rengimas sutriko ir kai kas savo kūrybą, skirtą leidiniui, atidavė periodikai ar paskelbė savo knygoje, ne visiems pakako laiko ją pakeisti nauja. Ne visi pateikė savo geriausią kūrybą, tai pirmiausia pasakytina apie romanistus ir dramaturgus.

Knyga pradėdama LRTD pirmininko S. Santvaro pratarame, kurios pabaigoje rašoma: „Ar tai yra vykęs paminklas Martynui Mažvydui ir lietuviškosios knygos 400 metų sukakčiai – paliekam spręsti ir šiai kartai, ir kitom kartom. Tik norim priminti, kad žinom, jog, būdami Nepriklausomoje Lietuvoje, būtu mēm tą savo kultūros sukaktį atžymėję patvaresne ir vertingesne medžiaga. Tačiau mūsų jėgos suskaldytos, mūsų daliniai išblaškyti. Labai prareintom gretom mes išeinam į viešumą. Bet išeinam vieningi ir kaip niekad kupini vilties ir tikėjimo į lietuvių tautos prisikėlimą ir jos genijų.“

O kūrybos puslapius pradėdama Jurgis Baltrušaitis.

Čia – ir gerai žinomos pavardės, vyresnieji rašytojai Vincas Krėvė, Ignas Šeinius, Faustas Kirša, Jurgis Savickis, Juozas Švaistas, Antanas Giedrius (Giedraitis), Vytautas Alantas, Mykolas Vaitkus, kiti, ir tik ką jau tremtyje knygomis debiutavę A. Nyka-Niliūnas, Antanas Škėma, Henrikas Nagys, ir parengę spaudai pirmuosius rinkinius Albinas Marius Katiliškis, Paulius Jurkus, ir tik iš eilėraščių

Atkelta iš 2 psl.

1947 m. Tiubingene 5 000 egzempliorių tiražu išleista B. Brazdžionio redaguota 607 puslapių antologija „Tremties metai“.

spaudoje žinomos O. B. Audronė, Vlada Prosciūnaitė.

Net penki autoriai spausdina ištraukas iš romanų: J. Šeinius („Stebuklo belaukiant“), Vincas Ramonas („Kryžiai“), Stasius Būdavas („Žmonės be namų“), Liudas Dovydėnas („Klementas Dūda“), Karolė Pažeraitė („Arbatėlė“), trys – ištraukas iš dramų: V. Krėvė („Dangaus ir žemės sūnus“), V. Alanatas („Aukštadvaris“), Petras Babickas („Gintaro šalių pasaka“), po vieną – ištrauką iš apysakos (J. Švaistas. „Proga“) ir vienaveiksmį vaizdelį (Antanas Gustaitis. „Sekminių vainikas“). Beveik visos ištraukos pernelyg trumpos, kad iš jų būtų galima susidaryti tikrą vaizdą apie kūrinių.

Smulkesnės prozos ne itin daug (17 autorių), ji nevienodo lygio. Išsiskiria Antanas Vaičiulaitis, A. M. Katiliškis, Jurgis Jankus. Kai kuriuos tekstus galima įvardyti nebent vaizdeliais.

Daugiausia puslapių skirta poezijai (31 autorius). Įdomu, kad pora autorių (A. Vaičiulaitis ir Petronėlė Orintaitė) šalia savosios prozos pateikia ir eilėraščių. A. Vaičiulaičiui šito, ko gero, nereikėjo daryti. Daug įsimintinų mūsų poetų eilučių, tačiau, praėjus daugiau kaip pusei amžiaus, akivaizdu, kad kai kuriems autoriams avansas buvo nepelnytas – tai patvirtina dabar nežinomos pavardės.

Gana daug vietos skirta (403–579 psl.) mokslui, kritikai. Šį skyrių pradeda filosofas Vydūnas, aptariantis girdimąją ir regimąją kalbą. Vaclovas Biržiška supažindina su Jurgiu Zablockiu – vienu iš trijų mūsų rašytinės literatūros pradininkų, ėmusių lietuviškai rašyti dar prieš Mažvydą. Išsami Pr. Skardžiaus studija, skirta lietuvių kalbai, jos susidarymui ir raidai. „Kad ir svetimas savo raštų kalba, kad ir nepriimtinas politine unijine ideologija, nežvelgusia esminio skirtumo tarp lietuvių ir lenko, – buvo ir tebėra A. Mickevičius mums artimas, o jo veikalai mums brangūs“, – teigia straipsnio „A. Mickevičius – Lietuvos meilės ir ilgesio poetas“ autorius Vincas Maciūnas. Juozo Girniaus studija skirta kūrybinio originalumo prasmei.

Lietuvos vaidmenį Europos istorijoje nagrinėja Zenonas Ivinskis, atkreipdamas dėmesį, kad „lietuvių tautos dabartį su praeitimi jungia šimtai matomų ir nematomų siūlų. Toji praeitis yra pamokanti, tai kelrodėis į dabartį, ji parodo, jog ne vien mūsų kartai skirtas toks sunkus bandymas.“ „Mūsų protėvių pažiūros į mirtį ir sielą“, – Marijos Alseikaitės-Gimbutienės tyrinėjimų tema. Mykolas Biržiška apžvelgia 1945 m. mirusio prof. Mykolo Riomerio gyvenimo kelią.

Prometėjizmo idėją Putino kūryboje nagrinėja Antanas Maceina. „Prometėjiškas žmogus jaučia, kad viršum visos sąmoningos valios ir sąmoningo nusistatymo, vis tiek, ar tai būtų žmogaus, ar Dievo valia, kybo kažkoks aukštesnis paskyrimas, ku-

ris iš vidaus verčia žmogų elgtis taip, kaip jam yra lemta, nepaisant, ar šitas elgesys susiderins su dieviškaisiais sprendimais, ar ne, – teigia autorius. – Kas yra šitoji lemtis, to niekas nežino. Jos nežino nė Putinas. Graikų ji buvo vadinama likimo vardu. Krikščionys ją vadina apvaizda. Naujieji psichologai – individualine prigimties struktūra. Bet ne šitas filosofinis lemties esmės ieškojimas mums yra svarbus. Galimas daiktas, kad lemtis kyba iš gyvenimo iracionalumo, iš Aukščiausios Valios sprendimų, ir pagaliau iš paties asmens giliausių polinkių.“

Juozo Grušo „Tėvą“, išspausdintą 1944 metų „Varpuose“, recenzuoja Jonas Grinius. Drama įvertinama, kaip „geras, stiprus kūrinys“, kuris „išsiskiria iš daugelio paskutinių metų mūsų dramatinės literatūros pjesių.“

Sukrečiantis Stasio Liniaus tekstas „Kacelinė literatūra“ – apie Balio Sruogos, Rapolo Mackonio, Leono Puskunigio, Vytauto Stonio, Jono Rimosiaus, Jono Noreikos mirties paunksnėje – nacių lageryje – rašytus puslapius. Panašios jėgos turi ir Jeronimo Cicėno mintys apie gyvąją literatūrą. Štai kelios jų: „1940 VI 14–1941 VI 21 d. būvyje spaudos priežiūra (kaip gi nekaltai vadinasi bolševikinė cenzūra) iš apyvartos išėmė apie 500 000 egz. įvairių lietuviškų spaudinių. Keli šimtai sunkvežimių tą gėrybę suvežė į popieriaus fabrikus ir... sulydė. Kas sprendė knygos likimą? Čia peržiūrėkime Vilniaus „glavlitą“: iki 1940 metų pabaigos dirbo 7 asmenys: vienas pradinės mokyklos mokytojas, vienas trijų klasių nebaigęs mokinys, vienas rabinų mokyklos kandidatas, 2 geležies reikmenų krautuvės pardavėjai ir du seniau gatvėse laikraščius pardavinėję; šie net ir pradinės mokyklos nebaigę; po 1941 m. sausio atėjo „pagalbon“: 1. Švenčionių rinkoj kalendorius ir pornografinius vaizdelius pardavinėjęs; 2. Valkininke buvęs linų supirkimo punkte tikrintojas; 3. Chemijos studentas ir 4. Ūkio mokyklos absolventas.“

Arba: „Soclenktynės mūsų kultūrai naikinti vyko tarp okupanto Nr. 1 ir okupanto Nr. 2; atrodo, jas laimės Chamas iš Rytų, nes antrasis varžovas išėjo iš rikiuotės. Kaip klasikinį pavyzdį galime paimti nutikimą su Vilniaus archyvų medžiaga. 1939 m. rudenį bolševikai iš Valstybinio ir Miesto archyvų išvežė 16 vagonų aktų. Vokiečiai 1941 m. vasarą, užėmę Minską, tą medžiagą rado NKVD rūsiuose. Iškviešti Vilniaus archyvininkai sudrėkusios ir apnaikintos medžiagos pririnko 11 vagonų, vadinasi, 5 vagonai medžiagos jau buvo dingę. Vokiečiai tą medžiagą „gražino“ (...) Ko vienas nespėjo sunaikinti, pribaižę profesijos draugas iš Vakarų.“

Čia ir dėmesio vertas faktas: „Iš viso iki 1939 metų pradžios išėjo per 41 000 lietuviškų knygų. Šitai mūsų pats didysis ir į jokių variokus neiškeičiamas kapitalas, šitai mūsų asmens liudijimas visos dorosios žmonijos akivaizdoje.“

„Ne tokį vainiką mes norėjome nupinti Tau, Mažvydai, kurs išmokei mus skaityti, ir Jums, Donelai, Valančiai, Maironi, kurie išmokėt mus rašyti... – tarsi atsiprašydamas rašo knygos pabaigoje jos redaktorius Bern. Brazdžionis. – Skausmo lelijos, ilgesio ramunės, kančios erškėčiai ir mirties mirtos jame žydi.“

Kad ir koks kuklus Lietuvos mokslo, meno ir rašto žmogus būtų, akivaizdu, kad perkeltųjų asmenų stovyklų barakuose atsidūrę mūsų būsimieji klasikai ir paprasti plunksnos broliai ir sesės pasiūstė, jog lietuviškas rašto žodis, švenčiant 400 metų sukaktį, būtų didžiai pagerbtas.

Būta sumanymo pratęsti „Tremties metų“ leidimą, manyta, kad metraštinis taps LRTD nuolatiniu leidiniu. Bent jau antrajai knygai buvo net redaktorius paskirtas – juo tapo H. Radauskas.

Tačiau naujajam redaktoriui nekaip sekėsi. Nors ir sulaukė apie 30 autorių kūrybos, daugelio nei vardai, nei atsiųsti tekstai nieko nesakė. Žinomesni autoriai atsiliėpė vos keli: J. Aistis, A. Vaičiulaitis, K. Bradūnas, A. M. Katiliškis, M. Vaitkus.

„Kadangi nė vienas valdybos narys, kad ir labai prašomas, rankraščių nedavė, redaktorius, nejaudamas valdybos paramos, pareigų atsisako“, – užfiksuota LRTD valdybos posėdyje 1948 m. birželio 7 d.

Yra ir daugiau priežasčių, kodėl nepasirodė antrasis „Tremties metų“ tomas. Bene svarbiausia

– tą pat metų pabaigoje prasidėjusi masinė lietuvių emigracija į užatlantę, taip pat Australiją, Angliją. Turėjo įtakos ir valiutos reforma Vokietijoje.

Vienintelė tokio pobūdžio lietuvių grožinės literatūros knyga pokario Vakarų Europoje buvo sulaukusi ir nemažo recenzentų dėmesio. Nors ji ir gerai įvertinta, žinomas ir plačiai nuskambėjęs triukšmas, kurį sukėlė literatūros metraštyje „Dešimtoji pradalgė“ (Londonas, 1980) Broniui Railai paskelbus P. Andriušio laišką kolegai Antanui Rimydžiui. Štai tos „Tremties metus“ liečiančios 1947 m. liepos 17 d. rašytos eilutės:

„Pagaliau išsteningom almanachą. Kiek jo puslapiuose slypi kautynių, prakaito, nervų, barnių, - jums tenai, pamaryje, nesimato. F. Kirša, pirminkaudamas suvažiavimui, taip pat buvo užkrėstas distancinės romantikos. B. Brazdžionis, kurį redaktinė kolegija smurto būdu turėjo išrinkti vyr: redaktorium (priešingu atveju jis atsisakė leidejui atiduoti pas jį kažkoku būdu patekusius Baltrušaičio, Aisčio, Vaičiulaičio ir kitų rankraščius). Be to, nepasitaręs su red. kolegija surašė autorių biografijas visai saivališkai, iškreipdamas faktus ar bent juos tam tikrai nuspaldindamas. Taip pat gale pridėjo saivališkai Brazdžionio žodį, rodos, kad visas tas milžiniškas darbas buvo jo padarytas. Be to, jis grąžino išmestus kelis škorbutus. Visų tų nuosėdų nekėlė suvažiavime, bet Pats turi tai žinoti kaip paveikslą kai kurių popiežininkų, kurie net ir tokiose sąlygose daro sau reklamą, lipdami per lavonus. Na, bet tiek to, almanachas, svarbiausia, išėjo! Ir aš visada sakiau ir sakysiu Brazdžioniui, kad tu būsi garsus ne intrigom, bet savo poezija. Iki šiol biržėnai tuo nelabai norėjo tikėti ir kiekviena proga pakiša po kojom spąstus savo asmenybei pristatyti ponios istorijos ordinu komisijai.

(...) Nemanyk, kad pasidariau juodu a la Ant. Gustaitis pesimistu, rašydamas šį purviną laišką. Atpenč, su Brazdžioniu ir Santvaru liekam geri draugai (baigiu juos įtikinti, kad rašytojui svarbiausia reikia gerai rašyti, o visa kita – nesvarbu) ir, reikia manyti, kad netrukus mūsų ansamblis vieną dieną išnirs į paviršių jūsų zonoje, prieš jums sėdant į laivus. Maniau bus ne pro šalį visas tas praeities dėmes nuvažiuoti Pačiam, smarkiai atitrūkusiam nuo „audrų vandens stikle“.

Keistas jausmas apima skaitant šias eilutes. Atrodo, ir pats P. Andriušis jautė, kad jas skaitantiems tai gali pasirodyti nemalonia staigmena. O tai, kad laiško pabaigoje yra tokios eilutės kaip „rašydamas šį purviną laišką“ ir „atitrūkusiam nuo „audrų vandens stikle“, taip pat šį tą pasako.

Paprašytas pakomentuoti laišką, Bern. Brazdžionis šių eilučių autoriui sakė, jog P. Andriušis buvęs labai savotiškas žmogus – nieko neištesėdavęs.

Jis nusiskundė, kad Brazdžionis diktatoriškai viską darė. Nei jis matė, nei jis buvo. Jis buvo kitoje zonoje. Jo buvo paprašyta tik surinkti kūrybą iš tų rašytojų, kurie anglų zonoje buvo.

Nepagrįstais poetas vadina ir P. Andriušio priekaištus dėl to, kad savarankiškai surašęs rašytojų biografijas. „O kaip gi aš jas kitaip rašysiu, jei pats rašau?“ – nesuvokiamos tokios pretenzijos.

Kita vertus, „su Pulgiu visada buvo sunku. Andriušis buvo labai savotiškas žmogus. Pats dažniausiai nieko nepadarydavo. Jei kokiame komisijoje dalyvavo, tai problemų buvo visada. Sunkumų su juo turėjo ir Santvaras, išrinkus Pulgį į Rašytojų draugijos valdybą.“

Buvusiam „Tremties metų“ redaktoriui skaudūs buvo tie P. Andriušio žodžiai, tačiau poetas tvirtino nesupykęs. Bet niekaip negalėjo pamiršti kitų kitoje vietoje šio kolegijos pasakytų žodžių, nes jie kur kas labiau įžeidūs. Jau Amerikoje, Clevelande sukvietus LRTD suvažiavimą ir valdybos nariams aptariant būsimą programą, P. Andriušis vos ne piestu stėjo prieš tai, kad suvažiavimas prasidėtų pamaldomis. O kai dauguma už tai pabalsavo, visus pritrenkė negirdėtu komentu: „Nu gerai, eikit ir valgykit tą savo Dievą“.

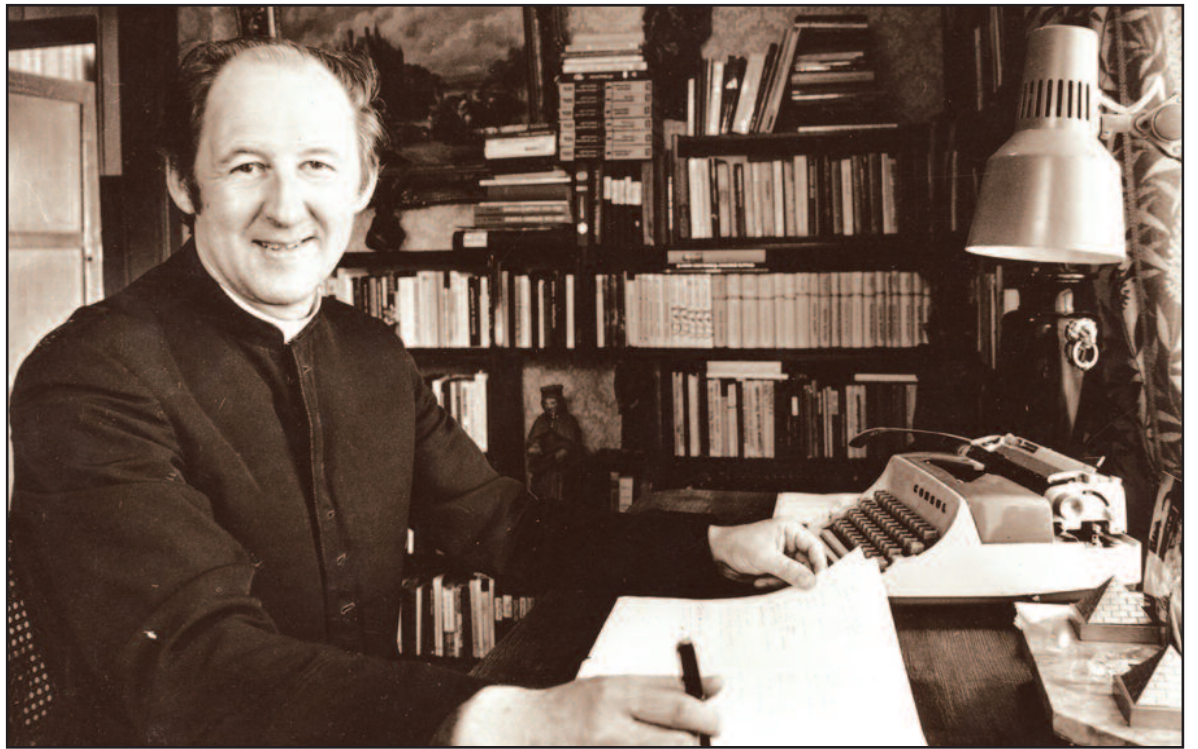
Ant iš JAV parsivežto nuo laiko pageltusio ir gerokai suskaiyto lietuvių rašytojų metraščio „Tremties metai“ – du įvairiu laiku užrašyti autografi: „Maloniam Leonui Peleckiui-Kaktavičiui, vertinamam naujienas ir renkančiam senienas. Bernardas Brazdžionis 92.6.29 Šiauliai“; „Bičiuliui Leonui Adolfas Vaičiaitis 2001.9.16“. □

„Mūsų laimė – atmintis“. **Ričardas Mikutavičius**

Aldona Ruseckaitė

Kunigas ir poetas Ričardas Mikutavičius tragiškai žuvo prieš dvidešimtį metų – 1998-aisias liepos 1-osios naktį paslaptinai dingo iš savo buto Kaune, Vytauto prospekte. Jo dingimas apaugo įvairiausiais gandai, spėlionėmis, keisčiausiomis istorijomis. Tačiau dabar, praėjus dviem dešimtims metų po mirties, visa kriminalinė istorija yra nutolusi, kaltieji surasti ir nubausti, o Mikutavičiaus šviesus atminimas žmonių širdyse ir galvose yra tikrai gyvas. Į kiekvieną kunigo paminėjimo vakarą renkasi minios žmonių, o ant jo kapo Petrašiūnų kapinėse nuolat dega žvakutės ir šviečia gėlių žiedai. Tikintieji Mikutavičių buvo pamilę dėl jo žmogiško nuoširdumo, atvirumo, išmintingų pamokslų, atrandamo kiekvienam šilto žodžio. Intelektualai šį žmogų priėmė į savo tarpą, nes jis buvo išsilavinęs, apsiskaitęs, oratorius, filosofas, kolekcininkas, plačiai bendraujantis, pats buriantis aplink save menininkus, mokslininkus, politikus.

R. Mikutavičius buvo knygos žmogus, poetas, nuo 1992 m. priklausęs Lietuvos rašytojų sąjungai, išleidęs keletą poezijos knygų. Maironio lietuvių literatūros muziejuje rengdavome jo knygų sutiktuves, kūrybos vakarus. Mikutavičiaus vakarai nesitęsavo ilgiau nei valandą. „Kodėl taip trumpai?“ – klausdavau poeto. „Žmonės nespėjo išsiklausyti, jumis pasidžiaugti“. O jis atsakydavo: „klausytojams neturi nusibosti, jie neturi pavargti, jiems turi trukti poezijos, negaliu persotinti, kitą kartą nenorės ateiti“. Žinojome, jog jam kūryba buvo labai svarbi – jo dvasios duona ir lietus... Išleidęs knygą, klausdavo nuomonės, laukdavo recenzijų, norėdavo pasikalbėti, padiskutuoti. Tačiau vis tik literatūroje jis buvo vienišius, tinkamo vertinimo nesulaukęs. Poetas siekė savo žodžiu įsiterpti į šiuolaikinės literatūros kontekstą, būti jos aktyviu dalyviu,

R. Mikutavičius namuose Kaune, buvusiam J. Tumo-Vaižganto bute 1993 m.

po manim. / Ir vėsta nepakurtas židiny. / Prie darbo stalo nedegti / šviestuvai blunka...“ 1989 m. Čikagoje išleista antroji knyga „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“, tai „variacijos donelaitine tema“. Šios knygos pavadinimas tapo savotišku *moto* vis labiau emigruojantiems lietuviams sulaikyti – įvyko tokiu pavadinimu konferencijų, vakarų... 1990 m. išleista eilėraščių knyga „Poterių upė“, 1992 m. – „Šviesos spalvos“, 1995 m. – „Žaizdos metafizika“, paskutinioji 1998 m. – „Spindintis virš mūsų“. „Ak, palaimink šį mūsų sustojimą / ties Paslapties pertekliumi...“ Šioje knygoje sudėtinga eilėraščių forma apmąstoma Mesijo Kryžiaus Kelio keturiolika stočių, tačiau Kristaus kentėjimuose gyvena ir Lietuva, ir jos istorija.

R. Mikutavičius buvo tikras muziejaus draugas. Užsukęs aplankyti ar paskambinęs, visada teiraudavosi, kas naujo, kokių turime rūpesčių, patardavo, jei galėdavo – padėdavo. Jis yra muziejui padovanojęs itin įdomių ir brangių eksponatų. Vertingų knygų nupirko iš antikvariato: Oskaro Milašiaus knygą su dedikacija V. Mykolaičiui-Putinui, Maironio knygą, dedikuotą režisieriui Antanui Sutkui. Poetas šalia paveikslų kolekcionavo ir senas knygas, kurias visas perdavė Maironio lietuvių literatūros muziejui. Pirmiausia atkeliavo 25 senos retos knygos. Seniausioji tarp dovanotųjų – lenkiška rankraštinė knyga, datuojama

1841 metais. Kitos knygos lietuviškos, leistos maždaug 1852–1897 metais. Tarp jų buvo kontrafaktinių leidinių, „daleistų išspausdinti Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus.“ Daugumos knygų antraštiniuose puslapiuose įrašyta, kad spausdino Juozapo Zavadskio spaustuvė Vilniuje. Nemažai knygų religinio turinio: gyvenimai šventųjų,

giesmės, Jėzaus Kristaus gyvenimas ir kančios, pamokslai, Romos katalikų mokslas, bet buvo ir leidinių apie kūno ir dvasios gydymą, kalendorių, taip pat ir pasaulietinių knygelių: Antano Strazdo, Antano Vienažindžio kūryba. Šios knygos išties praturtino muziejaus fondus.

Kunigas R. Mikutavičius labai mylėjo ir vertino rašytoją J. Tumą-Vaižgantą. Džiaugėsi ir didžiavosi, kai, 1989 m. perkeltas kunigauti į Kauną, į Vytauto Didžiojo bažnyčią, apsigyveno bute, kuriame 13 metų gyveno Vaižgantas. Sakė čia jaučias ypatingai gerą, šviesią aurą. Ir štai 1994 m. R. Mikutavičius paskiriamas dirbti į Šv. Mykolo Arkangelo (Iguolos) bažnyčią, palieka ir šį butą. Atsirado galimybė kurti J. Tumo-Vaižganto memorialinį muziejų. Kunigas Ričardas nuolat mūsų klausinėdavo, ar nereikia kokios pagalbos. O jos išties prireikė – buvo daug Vaižganto baldų, visokių suvenyrų, o rašytojo bibliotekos muziejus neturėjo. Pradėta galvoti, kaip bent iš dalies atkurti rašytojo biblioteką, kad knygų lentynos nebūtų tuščios. Čia R. Mikutavičius ir atėjo į pagalbą. Jis pasikvietė muziejaus darbuotojus į savo namus, parodė spintas su knygomis ir leido pasirinkti viską, kas tikta. Susidarė didelė knygų kaugė, šeimininkas tik peržiūrėjo, atgal iš-

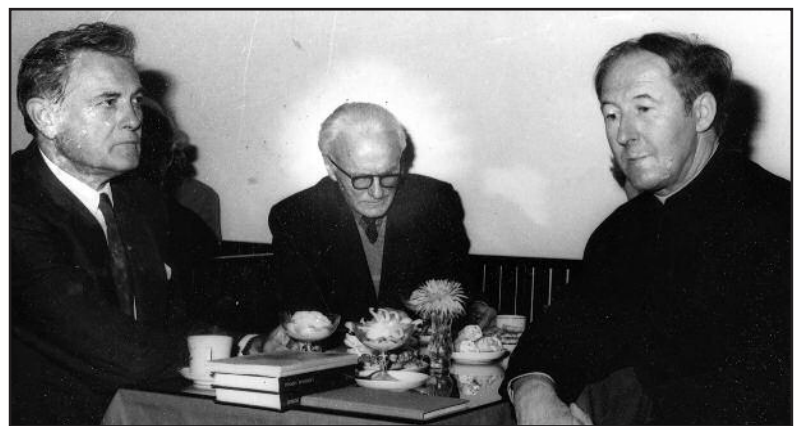
Nukelta į 5 psl.

R. Mikutavičius prie savo kolekcijos Babtuose 1987 m.

galbūt užimti savo vietą lietuvių literatūroje. Mikutavičius maloniai sutikdavo dalyvauti ir klasikų paminėjimuose. Tokiais atvejais liedavosi jo oratorystė, visi sulaukė kvapą klausydavosi kunigo kalbėjimo apie Vaižgantą, Simoną Daukantą, Maironį.

Pastarąjį Mikutavičius garbino, kartais tiesiog atėidavo pabūti Maironio orbitoje – pasivaikščioti poeto bute arba pasėdėti sodo altanoje. Ir pirmoji R. Mikutavičiaus poezijos knyga buvo „Viršūnių paukštis“ (1982), išspausdinta rotoprintu, skirta Maironio 50-osioms mirties metinėms. „Namų jo slenkstis / trupa

Iš k.: Valdas Adamkus, Liudas Dambrauskas ir Ričardas Mikutavičius apie 1990–1993 metus

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Muzikos vakaronė – birželio 22 d., penktadienį, 7 val. v.

Muziejaus moterų klubas kviečia į susitikimą su muzikantais Martyna, Aušra ir Dainiumi Kučinskais. Muzikali šeima atliks romantiškas ir impresionistų muzikos kompozicijas. Įėjimas nemokamas.

Muziejuje darbo dienomis veikia **Genealoginių tyrimų centras**.

Dovanų parduotuvėlėje, kuri dirba septynias dienas per savaitę, galima įsigyti originalių dovanų įvairioms progoms.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Atkelta iš 4 psl.

traukė pora jam reikalingų leidinių ir Šventąjį Raštą. Visa kita leido paimti į Vaižganto muziejų – tai buvo 387 knygos ir spaudiniai, 40 knygų spausdinta XIX amžiuje. Radosi knyga ir su paties Vaižganto autografu. R. Mikutavičius ilgai tarp kolekcininkų ieškojo rašytojo J. Tumo pradingusios Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-jo laipsnio ordino Žvaigždės ir jam pavyko atrasti jos pėdsakus. Už nemenką pinigų sumą kunigas Ričardas šią Žvaigždę nupirko ir padovanojo muziejui.

Buvo ir dar vienas ypatingas susitikimas. Likus savaitei iki Mikutavičiaus mirties šių eilučių autorė aplankė poetą jo bute Vytauto prospekte. Reikalas buvo toks, jog baigėme restauruoti Maironio butą, birželio pabaigoje jį numatėme atidaryti, o kadangi klasiko kunigiško rūbo nėra išlikę, nusprendėme jį gauti iš kokio nors pažįstamo kunigo. Mikutavičius iš karto sutiko padovanoti savo sutaną. Tą rytą išgėrėme kavos, šeimininkas buvo lyg tylesnis nei įprastai, prisipažino turįs daug rūpesčių dėl bažnyčios statybų Noreikiškėse, bet džiaugėsi suderinęs projektą. Pakalbėjome apie žmogišką atlidumą. Neseniai kunigas Ričardas buvo užpultas, sumuštas. Bet sakė galįs atleisti savo priešams, žiūrėdamas jiems į akis. Atnešė dvi suta-

R. Mikutavičius diakono rūbais apie 1957–1958 m. Kaune

nas, juokavo, kad išsirinkčiau geriausią... Užsimečiau sutaną ant rankos, atsisveikindamas kunigas plačiai šypsojosi, mojavo, linkėjo turiningo Maironio minėjimo, atsiprašė negalįs dalyvauti – išvažiuoja į Lenkiją...

Po savaitės kuniga, poetą Ričardą Mikutavičių žiauriai nužudė, jis ėjo 63-uosius metus, turėjo dar daugybę kunigiškų, kūrybinių, visuomeninių planų. Ketino Kauno miestui padovanoti savo surinktą vertingą meno kūrinių kolekciją, ir pats didžiavosi ją sukaukęs, prisipažino: „šventam atradimui, į kurį įklimpau siela ir kūnu, kuriame tvyrojau tarsi ATSIMAINYDAMAS ar PAGAUTAS, atidaviau ne nuoliekas ar trupinius, kas atliko nuo kitokio pasirinkimo, – atidaviau Viską ir todėl esu be galo laimingas...(1996)“. Deja, ši laimė neišsipildė. Kolekcija buvo pavogta, sugadinta, išblaškyta. Tačiau išliko Mikutavičiaus eilėraščiai, pamokslai. Štai viename pamoksle jis sako: „Mūsų laimė – atmintis. Nelaimė – atminties stoka. Tas dėsningumas įkirstas į žmogaus būtį. Yra atmintis – nėra liūdesio.“ Taip, atmintis apie šį žmogų dar tikrai yra išikirtusi į žmonių sąmonę, tikėtina, jog greitai neišblės. □

Pristatyta knyga apie Maironio sodą

S. Nėries sode auga poetės sodintos obelys A. Vaškevičiaus nuotraukos

A. Ruseckaitė S. Nėries sode su knyga apie Maironio sodą.

Algis Vaškevičius

Alyvoms žydint ir lakštingaloms čiulbant, Palemone, poetės Salomėjos Nėries buvusiuose namuose, kur ji su šeima gyveno 1937–1941 metais ir kur dabar veikia jos memorialinis muziejus, surengtas rašytojos, Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorės Aldonos Ruseckaitės knygos „Maironio sodas“ pristatymas. Darbščioji A. Ruseckaitė, tik neseniai išleidusi puikią knygą apie poetą Vytautą Mačernį „Dūžtančios formos“, suspėjo išleisti ir „Maironio sodą“, kuriame atsiskleidė autorės kaip fotografės talentas.

Prasidėjo šio spalvingo albumo pristatymas pokalbiu apie S. Nėries sodą. Šio muziejaus vedėja Ina Aleksaitienė papasakojo apie poetės sodininkystės patirtis, nors atsiminimų ar fotografijų apie tai išlikę mažai. S. Nėris labai mėgusi jos gimtinėje Kiršuose tėvo užveistą sodą, jį labai mylėjo gėles ir niekada pati jų neskindavo, nes gailėjosi. Šis sodas bei išlikę gyvenamojo namo pamatai ir dabar dažnai sulaukia poetės talento gerbėjų apsilankymų.

Apsigyvenusi Palemone, poetė savo rankomis sodino čia obelis. Šios daugiau kaip 80 metų sulaukusios obelys kas dvejus metus gausiai sužydi ir veda vaisius. Poetė taip pat pasodino įvairių gėlių, pušaičių, su pagalbininkais apsodino sodo šlaitus. Šiuos savo namus Palemone poetė yra aprašiusi keliuose savo eilėraščiuose. Iš namo balkonų atsiveria gražus vaizdas į lakštingalų slėnį, taip pat ir netoliese esančių Kauno marių pakrantes.

Dabar poetės sodas gražiai prižiūrimas, muziejininkai čia pasodino daug įvairių gėlių. Įrengti spalvingi gėlynai, sutvarkyti takeliai, pastatyti suoliukai. Žydint obelims, čia isties verta apsilankyti ir pajusti poetės namų dvasią, kuri tikrai išlikusi.

Kai jau po knygos pristatymo su A. Ruseckaitė išėjome į svaiginančiai kvėpiantį S. Nėries namų sodą ir stabelėjome po poetės rankomis sodinta obelimi, jau apkibusia žiedais, paklausiau jos, kaip gimė idėja išleisti knygą apie Maironio sodą. Pasirodo,

Maironio namuose dirbanti rašytoja jau gal dešimt ar daugiau metų fotografuoja muziejaus kiemelyje esantį sodą. Nuotraukose ji yra įamžinusi ir ankstyvą pavasarį, ir geltonas rudens sodo spalvas, čia ir sodo gyventojai – paukščiai, kiškėlis, ežys, ryškiaspalvės gėlės, rasos lašelis ankstyvą vasaros rytmetį. Tos nuotraukos vis kaupėsi, kaupėsi, bet apie albumą net minties neturėta.

Direktorė susirašinėjo su literatūros kritike Viktorija Daujotyte, prie laiškelio vis pridėdama kokią sodo nuotrauką. Profesorė V. Daujotytė paminėjusi, kad Lietuvoje yra dviejų poetų – S. Nėries ir Maironio sodai. Ar tėjo 155-osios Maironio gimimo metinės, ir norėjosi kažką padaryti, tad atėjo mintis apie tokią knygą, ir gana greitai ji buvo realizuota.

„Profesorė Viktorija Daujotytė, žiūrindama Maironio sodo fotografijas, kurias jai vis nusiūsdavau elektroniniu paštu, jau beveik prieš dešimtmetį ragino rengti knygą 'su platesniu straipsniu apie Maironio sodą kaip muziejaus dalį. Sodas – likęs žmogaus dvasios pėdsakas... Sodas – gyvas muziejus...'. Dėkoju Profesorėi už šiuos žodžius, už padėtinimą, kurį vykdau po ilgo svarstymo – ar įmanoma įamžinti Poeto sodo šlamėjimą, alsavimą, klestėjimą, kai gyveno Šeimininkas, paskui jo seserys, vėliau – kai buvo įkurtas muziejus ir erdvė prie rūmų atsivėrė kaip gyva ekspozicija?“, – rašo naujojoje savo knygoje jos autorė.

Puikiai poeto biografiją žinanti direktorė teigė, jog iš savo tėvo Aleksandro Maironis buvo paveldėjęs sodininkystės gyslelę, mokėjo visus sodo darbus, pats sodino augalus, pažinojo jų svogūnėlius, skiepijo medžius, prižiūrėjo sodą, kasė lysves, vežė žemes, purškė nuo kenkėjų. Kai į Maironio namus buvo įkelta mergaičių namų ruošos mokykla, jis auklėtines mokė ir so-

dininkystės pagrindų.

„Aš nesu profesionali fotografė, tai tik pomėgis. Kažkada ėmiau ir suskaičiavau, kiek įvairių augalų, medžių, gėlių pavadinimų Maironis naudojo savo poezijoje – radau 25. Sodo fotografijų esu sukaupusi tūkstančius, tad išdrįsau nedidelę dalį jų atrinkusi sudėti į šį albumą. Maironis rašė apie įvairius metų laikus, tad įdomu, kokios augalai augo jo sode gyvam esant, kokias gėles jis mėgo. Tame sode augo ir dabar tebeauga daug įvairių augalėlių. Pats poetas mėgo fotografuotis lauke, yra išlikusių jo nuotraukų šiame sode, kurias taip pat įdėjome į albumą šalia 121 mano darytos sodo nuotraukos“, – pasakojo knygos pristatyme A. Ruseckaitė.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus vadovė taip pat pasakojo, jog Maironio kaip sodininko patarimų ieškodavo ir kiti kunigai, jį kviesdavo pakonsultuoti, kaip užveisti sodą. Poetas mėgo neužmirštuoles, o jo mėgstamiausia gėlė buvo rūta, ir tą galima jausti iš poezijos eilučių. Poetas mėgęs basas pasivaikščioti po savo sodą. Iki mūsų dienų sode yra išlikusi tik viena jo sodinta obelis, bet vaisių ji jau neveda, taip pat dar yra sena sulaukėjusi kriaušė. Sode iš Maironio laikų galima rasti du arti vienas kito pasodintus ažuolus ir dvi tuopas.

Maironis turėjo tris seseris – Marcelę, kuri gyveno pas jį namuose, Prancišką ir Kotryną, kuri susilaukė septynių vaikų. Jos dukra Danutė Lipčiūtė, Maironio dukterėčia yra sulaukusi 104 metų ir dar gyvena Amerikoje, Putname.

„Maironio sodo“ autorė sakė, kad dabar sodas pertvarkomas, atnaujinamas, jis labai traukia lankytojus, šią vietą kartais savo gyvenimo svarbios akimirkos įamžinimui pasirenka ir jaunavedžiai. O knygos autorė, vaikščiodama po S. Nėries sodą ir renginio dalyvių klausiami, kodėl neparašius knygos apie šį sodą, atsakė paprastai – jis nebuvo fotografuotas, įamžinamas, tad toks albumas vargu ar bus. Bet gal bus nauja knyga apie pačią Salomėją – žinau, kad tokia mintis A. Ruseckaitė vilioja, nors yra daug priežasčių, kodėl jos rašyti dar nesiėmė. Bet, kaip sakoma – pagyvėsim, pamatysim. □

Pirmoji virtuali lietuvių kalbos viktorina – be įtampos, be sienų ir su linkėjimais tęsti

Rita Urnėžiūtė, Indrė Skramtai

Po lygiai iš Ukmergės,
Elektrėnų ir Vokietijos

Geužės 7-ąją, Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena, Lietuvių kalbos draugija pirmą kartą surengė visuotinę virtualią lietuvių kalbos viktoriną. Šiais metais viktorina buvo skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui. Specialiai sukurtoje paskyroje visa parą Lietuvos laiku, nuo vidurnakčio iki vidurnakčio, buvo galima pasigalynėti su LKD parengtais klausimais. Viktorinos rengėjai – LKD valdybos nariai – džiaugėsi sulaukę įdomių klausimų iš LKD tarybos narių ir skyrių vadovų bei jų kolegų. Klausimų gauta tiek, kad viktorinos rengėjams bus iš ko rinktis ir kitamet. Šių metų viktoriną sudarė Genovaitė Kačiūškienė ir Rita Urnėžiūtė, padedamos LKD valdybos narių, internetinį viktorinos pavidalą sukūrė ir jos rezultatus apdorojo Indrė Skramtai.

Iš viso dalyvių laukė 25 klausimai, buvo prašoma pažymėti vieną tinkamą atsakymą iš kelių siūlomų variantų.

Dalyvauti įsiregistravo 1239 asmenys. Iš Lietuvos miestų gyventojų aktyviausi buvo vilniečiai (161), šiauriečiai (141) ir kauniečiai (127). Nemažai dalyvių sulaukta iš Panevėžio (80) ir Klaipėdos (40). Mažesniuose miestuose viktorina labiausiai susidomėjo Telšių (31), Pakruojo (30), Kelmės ir Kretingos (po 26) gyventojai. Po 25 dalyvius atsiliepė iš Alytaus, Kaišiadorių, Marijampolės.

Į viktorinos klausimus taip pat atsakė 13 žmonių iš Vokietijos (po tiek pat Lietuvoje – iš Ukmergės ir Elektrėnų), 7 iš Jungtinės Karalystės, 5 iš Gruzijos (Sakartvelo), 4 iš Rusijos, po 3 iš Airijos, Austrijos, JAV, po 2 iš Belgijos, Italijos, Lenkijos, Liuksemburgo, Nyderlandų Karalystės, Norvegijos, po vieną iš Kanados, Baltarusijos, Danijos, Islandijos, Ispanijos, Švedijos. Dalyvių skaičius gerokai pralenkė rengėjų spėlionės, tarp dalyvių būta ne tik lietuvių, tad viktorina tapo tarpvalstybiniu kalbos renginiu.

Lengviausi ir sunkiausi klausimai

„Klausimai labai įdomūs, kai kurie net labai sudėtingi“, – teigė viena iš nugalėtojų vilnietė lituanistė Kristina Fišienė. „Klausimai lengvi, bet buvo ir sunkių“, – apibendrinio kuršėnė bibliotekininkė Vida Ragauskienė.

Geriausiai atsakytą į šiuos klausimus:

- 1) iš kieno kūrybos į mūsų kalbą atėjo posakis *pelėsisais ir kerpėm apaugęs (-usi)*? – 93,6 proc. dalyvių pasirinko atsakymą Maironio (kiti užduotyje teikti variantai – *Pauliaus Širvio, Kristijono Donelaičio, Bernardo Brazdžionio*);
- 2) kaip vadinamos žodžių poros *aukštas-žemas, šiltas-šaltas, artyn-tolyn*? – 93 proc. dalyvių pasirinko atsakymą antonimai (teikti variantai – sinonimai, homonimai);
- 3) kas yra *moša*? – 89,4 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *vyro sesuo* (teikti variantai – *motina, indas svies-tui mušti*);
- 4) kaip buvo vadinami mokytojai, mokę vaikus spaudos draudimo metais? – 88,5 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *daraktoriai* (teikti variantai – *vargo mokytojai, korepetitoriai*);
- 5) ką reiškia *ekiu*? – 88,1 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *pinigas* (teikti variantai – *kailio spalva, šunų veislė, kačių rūšis*).

Keblesni viktorinos dalyviams pasirodė klausimai, kuriuose prašyta paaiškinti frazeologizmus ar retesnes žodžių reikšmes, o labiausiai suklaidino klausimas apie pirmąją lietuvių kalbos šventę Atgimimo metais (nors atsakymą sufleravo prie miestų pavadinimų nurodytos datos):

- 1) prasidedant Atgimimui, pirmoji didelė teatralizuota kalbos šventė surengta Šiauliuose 1988 m., Vilniuje 1989 m. ar Kaune 1989 m. (atsakymą Šiauliuose 1988 m. pasirinko tik 39,9 proc. dalyvių);
- 2) kuri kalbos dalis yra žodis keletas? – 43,3 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *įvardis* (teikti variantai – *daiktavardis, skaitvardis, būdvardis*);
- 3) kaip suprantate sakinį iš didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ *Paėmė pačią su visu gyvenimu: kokią moterį žmogus vedė?* – 42,2 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *turinčią savo ūkį, sodybą* (teikti variantai – *pagyvenusią; turinčią vaikų; visko patyrusią*);
- 4) kokią gamtos reiškinį apibūdina posakis *zuikiai vaikus krikštija*? – 53,4 proc. dalyvių pasirinko atsakymą *saulė šviečiant lyja* (teikti variantai – *pažeme slenka rūkas; ryta*

Pirmojoje virtualioje lietuvių kalbos viktorinoje dalyvavo daug jaunimo.

didelė rasa; smarkiai lyja).

Nugalėtojai – gimnazistai ir mokytojai, filologai ir bibliotekininkai

Apibendrinus atsakymus paaiškėjo, kad be klaidų į visus klausimus atsakė 28 dalyviai. Skelbiame jų sąrašą. Nugalėtojų pavardės išrinktos pagal dalyvavimo viktorinoje laiką. Pirmoji į visus klausimus gerai atsakė lituanistė, humanitarinių mokslų daktarė, MB „Mano kalba“ direktorė Aušra Rimkutė-Ganusauskienė (Jūrbarkas).

Kiti viktorinos nugalėtojai:

Žydrūnė Urbanavičiūtė (Alytus) – Vilniaus universiteto rinkodaros ir prekybos vadybos magistrantė
Justinas Jurkaitis (Šiauliai – lituanistas, Jėniškio r. savivaldybės kalbos tvarkytojas

Ilona Ambrozienė (Tauragės r.) – Tauragės r. savivaldybės Birutės Baltrušaitytės VB Norkaičių filialo vyr. bibliotekininkė

Remigija Lumbytė (Kaunas) – vadybos specialistė, administratorė

Rūta Steponavičiūtė (Vilnius) – lietuvių filologijos ir ryšių su visuomene specialistė, Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos vyr. specialistė

Angelina Lapinskaitė (Panevėžio r.) – reklamos specialistė studentė

Giedrė Razgutė (Islandija) – politikos mokslų ir skandinavistikos specialistė, islandų kalbos bakalaurė

Aušra Lukšaitė-Lapinskienė (Jėniškis) – lituanistė, Jėniškio r. savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyr. specialistė

Rima Dirsytė (Vilnius) – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotėkos Retų knygų ir rankraščių skyriaus vyr. bibliotekininkė

Jūratė Kazlauskė (Vilnius) – inžinierė, teisininkė, valstybės tarnautoja

Mindaugas Stoncelis (Šiauliai) – matematikas, informatikas, Šiaulių universiteto Informatikos katedros lektorius, Vilniaus universiteto doktorantas

Neringa Mickevičiūtė (Vilnius) – teisininkė, viešųjų pirkimų specialistė

Emma Radvilaitė (Vilnius) – rusų filologijos specialistė, VI „Lietuvos oro uostai“ darbuotoja

Sonata Albrikiėnė (Telšiai) – Telšic Žemaitės gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja

Justina Snicorė (Kėdaičių r.) – Kauno technologijos universiteto viešojo valdymostudijų programos ketvirtakursė

Loreta Daugėlienė (Klaipėda) – Klaipėdos m. savivaldybės VB Komplektavimo skyriaus vedėja

Akvilina Niedvaraitė (Klaipėda) – lituanistė, Klaipėdos m. savivaldybės VB Vaikų ir jaunimo skyriaus vyr. bibliotekininkė

Sofija Bronikaitė (Molėtai) – Molėtų gimnazijos 9 klasės mokinė

Justas Dijokas (Vilnius) – Vilniaus licėjaus 2 (10) klasės mokinys

Kristina Fišienė (Vilnius) – lietuvių kalbos mokytoja

Virginija Kubilienė (Biržai) – pradinė klasių mokytoja
Julija Kairienė (Vilnius) – lituanistė, buvusi bibliotekininkė

Rugilė Abukaitytė (Šiauliai) – Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos 2 (10) klasės mokinė

Vilma Dichavičienė (Kelmė) – lietuvių filologijos ir ryšių su visuomene specialistė, Kelmės r. savivaldybės Žemaitės VB Pągryžuvio bibliotėkos vyr. bibliotekininkė

Kristina Koreivienė (Kėdaičių r.) – lituanistė, Kėdaičių r. Miegėnų pagr. mokyklos lietuvių kalbos mokytoja

Jovita Lankienė (Kaunas) – lietuvių filologijos ir reklamos specialistė, leidyklos „Terra Publica“ redaktorė
Asta Daugirdė (Kaunas) – teologijos ir anglų kalbos specialistė, Kauno „Žiburio“ pagr. mokyklos direktorė

Į visus klausimus gerai atsakė dar šeši dalyviai, tačiau su jais rengėjams nepavyko susisiekti, be to, kėlė įtarimų kai kurios to šešeto pavardės ir el. pašto adresai.

„Niekur neradome draudimo dalyvauti lituanistams“, – komentaru skiltyje ir el. laiškuose rašė viktorinos dalyviai. Rengėjų nuomonė dėl lituanistų dalyvavimo tokia: draudimo dalyvauti nebuvo ir nebus, tik ateinančiais metais bus pridėtas papildomas klausimas registruojantis: „Ar esate baigęs (-usi) arba šiuo metu studijuojate lituanistiką?“

Nugalėtojai apie viktoriną, lietuvių kalbą ir save

Atsakę į klausimus, viktorinos dalyviai, jei pageidavo, galėjo pateikti savo atsiliepimą, vertinimą ar siūlymą. Bene dažniausi žodžiai šioje skiltyje: *ačiū, patiko, buvo įdomu*. Susisiekius su nugalėtojais teirautasi, kas paskatino dalyvauti, kaip patiko klausimai, prašyta trumpai papasakoti apie save. Susirašinėjimas atskleidė daug įdomių dalykų apie šių žmonių santykį su kalba, požiūrį į kalbos mokytojus. Pacituosime tik keletą laiškų iš tarsi savaime susiklosčiusių dalyvių grupių.

Lituanistai

Man įdomu viskas, kas susiję su kalba, literatūra, apskritai, kultūra, tad radusi informaciją apie viktoriną, nė nesvarsčiau. Viktorinos sąlygose neradau apribojimo dalyvauti lituanistams (skirtingai nuo Nacionalinio diktanto), norėjau pasitikrinti, ar neprarandau „profesinių įgūdžių“. Vienintelis klausimas, dėl kurio suabejojau ir tikrai spėjau, – tai frazeologizmas „zuikiai vaikus krikštija“. Visi kiti nesukėlė jokių sunkumų. (Aušra Lukšaitė-Lapinskienė)

Paskatino dalyvauti smalsumas, noras sužinoti, kaip sekis, ar sunkūs viktorinos klausimai. Be to, lietuvių kalbos viktorinoje paskutinį kartą dalyvaavau mokydamasi mokykloje. (Aušra Rimkutė-Ganusauskienė)

Dirbu leidykloje „Terra Publica“ kalbos redaktore. Visada domiuosi VLKK, inspekcijos, Lietuvių kalbos instituto darbais, renginiais, aktualia informacija, žurnalu „Gimtoji kalba“, stengiuosi sužinoti apie vykstančius seminarus ir kitus įvykius, tad ir pamačiusi šios viktorinos reklamą VLKK naujienose labai susidomėjau ir norėjau dalyvauti. (Jovita Lankienė) Aš esu lietuvių kalbos mokytoja Telšių Žemaitės gimnazijoje. Viktorinoje dalyvaavau kartu su visa savo antrojų gimnazistų klase – testą atlikome per pamoką, bet, aišku, kiekvienas individualiai. Buvo gražu stebėti, kaip mokiniai susidomėjo, o vėliau net diskutavo dėl atsakymų. Pati nebūčiau dalyvaavusi, bet mokiniai sugėdino – juk kiekviena dalyvauti visus. Neslėpsiu, buvo ir smalsu. Susidomėjau viktorina dėl mokinių – norisi naujų, paveikių, sudominančių lietuvių kalbos mokymo metodų. Perduodu mokinių padėką ir linkėjimus viktoriną rengti ir kitais metais. (Sonata Albrikiėnė)

Bibliotekininkai

Šioje viktorinoje dalyvauti paskatino Lietuvos bibliotekininkų draugija ir noras pasitikslinti savo žinias. Džiugu, kad Jūs įgyvendinote tokią gražią idėją, sujungiančią visus lietuvių kalbos mylėtojus ir smalsuolius. (Vilma Dichavičienė)

Dirbu Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Retų knygų ir rankraščių skyriuje. Esu baigusi istorijos studijas Vilniaus universitete bei teisės ir valdymo programą Lietuvos teisės universitete. Mėgstu viktorinas, ir proga buvo graži. O Jūsų viktorinos paskatinti kalbos diena skyrė tinklaraštyje paskelbė informaciją žinutę apie lietuvių kalbos tyrėjų asmeninius archyvus, saugomus bibliotekos fonduose (Kazimiero Jauniaus, Kazimiero Būgos ir kt.). (Rima Dirsytė)

Teisininkai

Esu baigusi dvejus mokslus: kadaise jaunystėje tapau inžiniere, o vėliau – teisininke. Jau daug metų dirbu valstybės tarnyboje. Kas paskatino dalyvauti viktorinoje? Pagarbą lietuvių kalbai įdiegė dar Tėvelis. Dažnokai pasvajaju dalyvauti

Nukelta į 7 psl.

Atkelta iš 6 psl.

Nacionaliniame diktante, tačiau, deja, šis vyks-ta darbo metu, tad vis atidedu į ateitį. O čia pa-togiai pasitaikė viktorina internetu... Beje, vik-torinos nuorodą kolegoms išsiuntinėjo mūsų įstai-gos kalbos redaktorė, tad iškart ir „užkibau“. (Jū-ratė Kazlauskė)

Visada domėjausi lietuvių bei užsienio ša-lių literatūra ir lietuvių kalbos gramatika, mo-kykloje man tai puikiai sekėsi. Vilniaus univer-sitete baigiau Teisės fakultetą. Dirbu teisininke, viešųjų pirkimų specialiste muziejuje, Vilniuje. Tad nors mano darbas ir nelabai susijęs su lite-ratūra ar kultūra, tačiau darbovietė dirba kultūros srityje, geros lietuvių kalbos žinios yra būtinos. (Neringa Mickevičiūtė)

Kitų specialybių atstovai

Dirbu VI „Lietuvos oro uostai“. Baigiau VII rusų filologiją. Gimiau ir augau lituanistų šeimoje. Mama visą laiką taisydavo mano klaidas, tas tuo metu labai erzindavo. Studijuoti rusų kal-bą pasirinkau irgi šiek tiek maištaudama, nors studijos buvo labai įdomios, dėstytojai nuosta-būs ir verti pagarbos. Dabar jau nebemaštauju ir suprantu, kad nieko nėra gražesnio už gimtąją kalbą. O tėtis įskiepijo meilę tautosakai. Meilė ir dėkingumas tėveliams paskatino dalyvauti šioje viktorinoje. (Ema Radvilaitė)

Esu baigusi vadybos mokslus ir šiuo metu dirbu administratore. Proto mūšiai ir viktorinos yra mano vienas laisvalaikio pomėgių. Na, o mano geros žinios – tai puikių mokytojų Nijolės Sar-paliūtės ir Ritos Vinciūnienės nuopelnas. Mo-kiausi Kauno 22-oje vidurinėje mokykloje (dabar tai Jono Žemaičio progimnazija) ir nuo 7 ar 8 kla-sės mums buvo sustiprintas humanitarinis pro-filis. Todėl turėjome 2 papildomas lietuvių kal-bos pamokas per savaitę lyginant su įprastu to laikotarpiu (1988–1992 metais) kursu. (Remi-gija Lumbytė)

Esu VDU Katalikų teologijos fakulteto pir-mosios laidos (1995 metais) absolventė, vėliau teko pastudijuoti ir ne Lietuvoje, o prieš 10 metų baigiau anglų kalbos studijas. Nuo 2008 metų dirbu daugiau administracinį švietimo darbą, pa-staruosius 3 metus esu Kauno „Žiburio“ pa-grandinės mokyklos direktorė. Lietuvių kalba, kaip ir kiti dalykai, mokykloje sekėsi neblogai, o mei-lę kalbai išugdė lietuvių kalbos mokytoja ir kla-sės vadovė Gedemina Vilemaitytė, sustiprino ko-legė lituanistė Regina Jasukaitienė... Nuolat da-lyvauju Nacionaliniame diktante (šiemet ir per-nai buvau diktanto finalininkė), organizuoju mo-kykloje (ir pati rašau) tiek Nacionalinį diktantą, tiek V. Kudirkos dailyrasčio konkursą... O dar gyvenu J. Basanavičiaus gatvėje – argi gali būti kitaip? (Asta Daugirdė)

Vilniaus universitete baigiau politikos moks-lų bakalaurą bei Skandinavistikos magistro stu-dijas. Tuomet išvykau į Reikjaviką studijuoti is-landų kalbos ir šių metų vasarį baigiau islandų kaip antrosios užsienio kalbos bakalaurą. Šiuo metu dirbu su neįgaliais vaikais.

Apie viktoriną sužinojau iš feisbuko. Pa-mačiau, kad nuoroda į ją pasidalino Klaipėdos Ie-vos Simonaitytės biblioteka (esu klaipėdietė ir man ši biblioteka visada atrodė geriausia). Viktorina sudomino savo klausimais ir pagalvojau, kad būtų visai smagu pasitikrinti lietuvių kalbos/literatūros žinias. Kai kuriuos atsakymus žinojau gerai, kai kuriuos teko pagalvoti, o kai kuriuos mėginti at-spėti. Buvo įdomu, ačiū! Linkėjimai iš Islandi-jos. (Giedrė Razgutė)

Studentai

Kalba ir jos gyvenimas mūsų aplinkoje mane visada domino. Taip pat jaučiu sportinį azartą spėliodama, galvodama apie kitų išstartus žodžius, jų panaudojimo galimybes šiuolaikinėse medijose.

Pripažįstu, buvo klausimų, kurie pasirodė tikras iššūkis, reikėjo gerai pasukti galvą ir pa-ieskoti atsakymų.

Šiuo metu studijuoju reklamą, esu paskutinio kurso studentė. Nors daug laiko praleidžiu Kau-ne, esu kilusi iš Panevėžio rajono. Ten baigiau mo-kyklą, ten gimė ir noras domėtis visuomenės gy-venimu, įtikinėjimo įrankiais, medijomis. (An-gelina Lapinskaitė)

Nukelta į 8 psl.

Konkursui pateikti projektai

Devyniolika naujų muziejų projektų Panevėžyje

Ieva Marija Mendeikaitė

Štai taip skamba naujas Stasio Eidrigevičiaus meno centro konkursas, į kurį atsiliepė net devyniolika skirtingų architektų komandų. Panevėžio miesto savivaldybė norėtų, jog toje vietoje, kurioje šiuo metu yra įsikūręs kino teatras „Garsas“, būtų pastatytas naujas meno centras. Šio konkurso pagrindinis tikslas yra siekis suprojektuoti būtent Stasio Eidrigevičiaus vardu veikiančią urbanistinę menų centrą, o projektą vizualizuojanti darbo komanda teigia, kad jis turi atitikti „šiuolaikišką daugiafunkcinį menų, kultūrinio dialogo, kūrybinių industrijų ir edukacijos centrą, sujungiantį profesionalaus meno ir vietos kūrybinį potencialą“, kitais žodžiais tariant, muziejus nebus tik patalpa su meno instaliacijomis, kartu tai bus universali ir laisvalaikio, ir darbo erdvė.

Tačiau, prieš pradėdant giliau žvelgti į tai, kokius pasiūlymus pateiks kiekviena architektų komanda, svarbu išsąmoninti, kad iš naujojo menų centro bus tikimasi, kad jis ne tik atitiks savo paskirtį kaip meno muziejus, tačiau neatsilikis nuo naujausių pasaulinių tendencijų ir pasistengs kaip įmanoma labiau atspindėti pasaulines muziejų ir meno centrų idėjas. Šis žingsnis yra nepaprastai svarbus Panevėžiui, nes tai yra itin stiprus būdas sustiprinti šį regioną ir pritraukti turistų ar kitų miesto gyventojų, kartu kiek pakeičiantis nusistovėjusią muziejų padėtį Lietuvos piliečių sąmonėje.

Kadangi naująjį meno centrą planuojama įkurti vietoj gana išliekanti charakterį turinčio „Garso“ kino teatro, architektams teks nemenka užduotis ne tik pasukti galvą, kaip geriau išnaudoti pastatų projektaciją, tačiau ir kaip išspręsti senojo pastato vertės ir galimo panaudojimo klausimą. Panašią situaciją galime pastebėti ir su buvusiu Lietuvos kino teatru Pylimo gatvėje, Vilniuje, kurioje šiuo metu yra statomas visiškai naujas ir žadą atimantis Danguolės ir Viktoro Butkų iniciatyva rengiamas ir statomas modernaus meno muziejus.

Įdomiausi ir labiausiai išsiskiriantys naujojo meno centro Panevėžyje pateikti projektai veikiausiai būtų „Darbas devizu 111312“ arba nelogiško priestato projektas, kuris atrodo stebėtinai moderniai ir išpūdingai, jo architektai siūlo senąjį pastatą tūrį padalinti įstrižai ir supjaustyti Stasio Eidrigevičiaus „pirštus“ į fasadą – tai paprasti, tačiau efektyvūs veiksmai, kuriais teigiama, kad bus sukurtas gana ekspresyvus ženkliskumas ir atveriami nauji urbanistiniai srautai.

Taip pat kone labiausiai futuristiškas ir įmantrus „Darbas devizu 369978“ arba „Lietuvos architektai tikrai yra genijai“ projektas. Nors siūloma strategija įdomi, logiška ir turi tikrai nemažai perspektyvų, tačiau projekto įgyvendinimas visgi yra gana sudėtingas, galbūt dėl itin išpūdingos fasadų išdėstymo metodikos. Šis projektas siūlo kurti daugiasluoksniškumą pristatant naują struktūrą aplink pastatą, buvusio kino teatro salės erdvė būtų panaudota kaip uždaras kiemas po stogu. Tačiau visgi projektas sulaukia ir gana daug kritikos, mat teigiama, kad fa-

sadų išraiška niekaip neatspindi to, kas vyksta muziejaus viduje. Užtat gana daug teigiamų reakcijų susilaukė projektas „Darbas devizu 369978“. Šis spalvingas darbas savo simpatijas pelnė dėl to, kad jo pastatymas šiuo metu manomai yra vienas geriausių iš visų projektų, kurie dalyvauja konkurse. Nors urbanistinė prasme šis darbas nesiūlo nieko labai smarkiai tendencingo, tačiau siekia atkurti Respublikos gatvės liniją. Nors projekto tūris labai paprastas, su vienu dizaino elementu – ryškiu įėjimu, judėjimas rampa tikriausiai tėra vienintelis šio projekto išskirtinumas, tačiau jį atperka puikų estetikos ir minimalizmo pojūtį turintys architektai, kurie moka savo kūrybą perkelti į viešąją erdvę.

Tačiau kad ir kuris variantas pasiektų Panevėžio gyventojų akis artimiausiu metu realybėje, jis tikrai nenusivils, nes tiek šitie, tiek kiti projektai vienas už kitą gražesni ir atimantys žadą. Ir Panevėžiui, ir visoms devyniolikai architektų komandų ši galimybė sudalyvauti, ko gero, viename garsiausių kultūrinių projektų yra išskirtinė ir gyvenime pasitaiko labai retai. Nors tarp kūrėjų šiuo metu ir nėra aiškaus favorito, kuris būtų pelnęs gerokai daugiau simpatijų, keletas darbų visgi patraukia dėmesį savo profesionalumu, o dar pora – savo rizikingomis kūrybinėmis ambicijomis, fasadų formomis ar idėjomis. Stasio Eidrigevičiaus menų centro Panevėžyje įkūrimas – prioritetinga Panevėžio miesto savivaldybės veikla 2017–2019 metų plane, todėl reikia tikėtis, kad ji bus realizuota. Konkurso laimėtojas turėtų būti paskelbtas jau netrukus.

„Su nekantrumu laukėme ekspertų komisijos atvykstant į Panevėžį. Stasio Eidrigevičiaus menų centro įkūrimas Panevėžio mieste yra įvykis ne tik miestui, bet ir visai Lietuvai. Turime ambicingą tikslą kurti kultūrinį tašką, kuris skirtas ne tik eksponuoti garsių kūrėjų darbus, bet ir tapti platforma, kur galės rinktis miesto bendruomenė. Vietą, skirtą ne tik pažiūrėti, bet ir pažinti, išbandyti, bendrauti, užmegzti ryšius. Tikiu ir patikiu, jog ši komisija iš didelės įvairovės pateiktų darbų išrinktų tinkamiausią projektą mūsų miestui. Dabar su nekantrumu lauksime rezultatų“, – kalbėjo Panevėžio miesto meras Rytis M. Račkauskas. □

Mėlyna spalva simbolizuoja dangų ir vandenį

Romualdas Kriaučiūnas

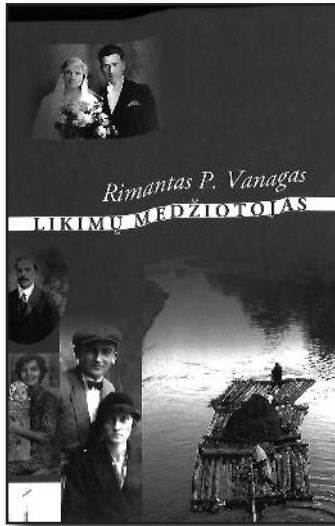
Rimantas P. Vanagas. Likimų medžiotojas.
UAB „Petro ofsetas“, Vilnius, 2018, 332 psl.

2018 m. kovo 22 d. Anykščių koplyčioje rašytojas Rimantas P. Vanagas pristatė naują savo knygą „Likimų medžiotojas“. Anot Lino Bitvinsko, pristatymas buvo netradicinis, nes vakarą autorius vedė pats. Buvo pristatytas septintasis „Sielių“ serijos dokumentinių pasakojimų rinkinys „Likimų medžiotojas“. Šios knygos viršelis melsvas. „Kiekvienos „Sielių“ serijos viršelis yra vis kitos spalvos. Ši – mėlyna, kadangi simbolizuoja dangų ir vandenį“, – paaiškino rašytojas (www.nyksčiai.lt, 2018.03.23).

Knygoje sudėtos trys skirtingos istorijos apie Jasiūnų malūną, apie Kasperavičių ir Kriaučiūnų šeimas. Jau minėtame naujienų tinklalapyje „Anykščių kraštui“ rašoma, kad Rimantas P. Vanagas pripažino, kad didžiausią įspūdį jam paliko Kriaučiūnų šeimos istorija, aprašyta Rožės Šukytės-Kriaučiūnienės dienoraštyje. „Šis dienoraštis – atradimas. 1944 m. moteris su 3 vaikais traukėsi į Vakarus ir tai aprašė. Autentika užgniauzė kvapą“, – pasakojo rašytojas.

Knygos metrikeje rašoma, kad tai rašytojo Rimanto P. Vanago sumanytos dokumentinės prozos „Sielių“ serijos septinąji knyga, skirta pokario vaikams. „Joje piešiami trijų Aukštaitijos šeimų gyvenimai kiekvienas savaip papildė mūsų tautos kančios, kasdienybės istoriją. Tai dramatiškų patirčių kupinas epas, kurio pagrindiniai liudytojai – traktorininkas Petras Jasiūnas, inžinierius elektrikas Vaidutis Kasperavičius, mokytoja Rožė Kriaučiūnienė, jos sūnus, JAV mokslininkas psichologas Romualdas Kriaučiūnas“ (psl. 332).

Panevėžio miesto savivaldybės viešosios bibliotekos tinklalapyje teigiama, kad „Likimų medžiotojo“ pasakojami likimai yra aktualūs šiandienos skaitytojui, žengiančiam į Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio sukaktį. Knygos turinys ugdo, kelia klausimus ir skatina kritiškai permąstyti lietuvių tautiškumo, charakterio, vertybių raidą. Taip pat pažymėta, kad

šios knygos leidybą parėmė Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Anykščių rajono savivaldybė.

„Sielių“ serijos knygų kūrėją išsamiai aprašė „Anykščių kultūros dienoraštis“ (2015.11.03). Anykščiuose gyvenantis Rimantas P. Vanagas nuo 2002 m. rašo ir leidžia savo paties sumanytą, analogų šalyje neturinčią dokumentinės prozos knygų seriją – literatūrinę gimtojo Anykščių krašto žmonių likimų ir dramatiškų įvykių rekonstrukciją „Sieliai“. „Jis rašo knygas savo paties sukurtu žanru, kuriu Lietuvoje daugiau niekas nerašo – vienoje knygoje esama ir beletristikos, ir esė, ir poezijos, ir nuogos dokumentikos – todėl daugeliui kritikų keblu kvalifikuočiau įvertinti jo tekstų meninę ir išliekamąją vertę ir originalumą. Tačiau nelaukdami kritikų vertinimų, skaitytojai džiaugiasi kiekviena naujai pasirodžiusia rašytojo R. P. Vanago knyga ir skaito su dideliu susidomėjimu“, – prieš porą metų rašė Audronė Berezauskienė minėtame tinklalapyje.

Naujausioje knygoje „Likimų medžiotojas“ autorius parinko tris šeimas ir keletą metų rinko informaciją apie jas, jų išgyvenimus ir jų likimą. Aišku, faktų neužteko. Visa tai reikėjo atkurti ir grąžinti į gyvenimą. Čia ir vėl atsiskleidė jo sugebėjimas įsijausti, kitus suprasti ir skaitytoją intymiai įtraukti į besivystančius įvykius, išgyvenimus ir prieš akis esamą nežinomumą. Pačiame pirmajame šios knygos vaizdelyje rašoma apie po Šventosios kraštą keliaujantį žmogų. Jis lyg elgeta, lyg žiniuoonis, lyg vaidila. Jo vardas buvo Švilpa. Jis su savim tampėsis kažkokią sunkią terbą, kurioje buvo jo didžiausias gyvenimo turtas.

Tas turtas buvo akmenukai. Jam tie akmenukai buvo tarsi knygos ir maldaknygės. Bendraudamas su žmonėmis jis išklausydavo, kas jiems guli ant širdies. „Kai pasišneku su jais, ir jiems, ir man palengvėja. Rašyti nemoku, o kad neužmirščiau pasakojimo, ilgai ieškau tinkamo akmenėlio...“

Niekas negali sakyti, kad Rimantas P. Vanagas rašyti nemoka, bet įtariu, kad jis velka sunkią terbą, prikrautą akmenėlių, simbolizuojančių istorijas ir paslaptis. Padėka modernių laikų Švilpai už dar tris naujus akmenėlius, atsiradusius jo jau ir taip perkrautoje terboje. □

Virtuali lietuvių kalbos viktorina

Atkelta iš 7 psl.

Esu ant antrosios pakopos Marketingo ir prekybos vadybos programos studijų Vilniaus universitete baigimo slenksčio. Prieš tai Vilniaus universitete baigiau Lietuvių filologijos ir reklamos bakalaurą, šios studijos išmokė, kad kiekvienas esame lietuviško žodžio skleidėjas, puoselėtojas, kultūrinės atminties saugotojas. Nuo mūsų, lietuviškai kalbančiųjų, priklauso kalbos vartojimo ypatybės, kaita ir likimas. Dalyvauti viktorinoje mane paskatino žinių troškimas. Išmokę kalbą, gauname pagrindus, o toliau viskas priklauso nuo mūsų pačių – kiek pažinsime savo kalbos vartosenos galimybes, kiek duosime jai ir kiek ji duos mums. (Žydrūnė Urbanavičiūtė)

Mokiniai

Viktorinoje dalyvavau vedamas smalsumo ir noro patikrinti savo lietuvių kalbos žinias, o apie ją pačią su-

žinojau iš šeimos narių. (Justas Dijokas)

Apie viktoriną sužinojau iš savo tėvų, kurie dažnai dalyvauja konkursuose, kuriuose reikia gerokai pasukti galvą prieš atsakant į klausimą. (Rugilė Abukaitytė)

Esu devintos klasės mokinė Molėtų gimnazijoje. Dalyvauti viktorinoje mane paskatino ne tik lietuvių kalbos mokytoja Daiva Sičiūnienė, bet ir, žinoma, smalsumas! Man visuomet buvo įdomi ne tik lietuvių kalba, jos subtilybės, tačiau ir pati Lietuva, šalies istorija, joje pasižymėję žmonės. Būtent todėl išbandžiau savo jėgas. Tikiuosi, kad tokių viktorinų bus daugiau! (Sofija Bronikaitė)

Sveikiname nugalėtojus ir tikimės susitikti kitais metais!

Labai ačiū visiems, kurie padėjo skleisti žinią apie šią viktoriną, ypač Pasaulio lietuvių bendruomenei, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, Valstybinės kalbos inspekcijai, Lietuvos bibliotekinių draugijai, Lietuvos žurnalistų sąjungai, „Lietuvos žinių“ ir „Alko“ naujienų tinklalapiams, radijo stočiai „FM 99“, Kalbos ir kultūros institutui „Lingua Lituonica“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centrui.

Gimtoji kalba, 2018 m., gegužė

Kultūros kronika

Gegužės 26 d. Paryžiaus Cyal galerijoje vyko vienas iš jau 7-ąjį kartą organizuoto literatūros festivalio La Nuit de la littérature (Literatūros naktis) renginių. Šiais metais renginio metu pristatytas rašytojo Jaroslavo Melniko romanas „Tolima erdvė“ (Espace lointain). Šis romanas išleistas ir Ukrainoje, kur 2013 m. buvo pripažintas geriausia Ukrainos metų knyga. Į jaukią Paryžiaus galeriją gausiai susirinkusi publika galėjo susitikti su knygos autoriumi ir išgirsti kas valandą skaitomų jo kūrybos vertimų; „Tolima erdvė“ – jau antroji į prancūzų kalbą išversta J. Melniko knyga. Aktorius Jean-Christophe Mončys prancūziškai skaitė ištraukas iš autoriaus kūrybos, o literatūrologė, humanitarinių mokslų daktarė Jūratė Čerškutė apžvelgė autoriaus kūrybą.

Gegužės 26–27 d. Briuselio vizualiųjų menų centre BOZAR keturiuose pasikartojančiuose seansuose pristatytas Europos valstybių atkūrimo šimtmečio minėjimui skirtas šokio ir teatro tarpdisciplininis projektas, paroda-performansas „Per anksti per vėlai“ (angl. Too Soon Too Late). Lietuvai šiame projekte atstovavo šiuolaikinio šokio atlikėjas ir choreografės Agnija Šeiko ir Gintarė Marija Ščavinskaitė bei teatrologė ir scenos menų kritikė Goda Dapšytė. Projekte „Per anksti per vėlai“ menininkai atspindi laikmetį formavusius pokyčius, įvykusius per pastaruosius šimtą metų jų šalyse, naujojoje Europoje ar visuomenėje apskritai.

Gegužės 27 d. Fontenblo mieste, esančiame netoli Paryžiaus, buvo surengtas poeto, diplomato Oskaro Milašiaus atminimo pagerbimas. Tradiciškai kasmet Oskaro Milašiaus kūrybos mylėtojų draugija „Les amis de Milosz“, vienijanti nemažą būrį prancūzų ir Prancūzijoje gyvenančių lietuvių, susirenka pagerbti rašytojo atminimą prie jo kapo, esančio Fontenblo kapinėse. Draugijos nariai kartu su Fontenblo ir Lietuvos Ambasados Prancūzijoje atstovais prisiminė Oskaro Milašiaus, kaip Lietuvos diplomato svarbų vaidmenį siekiant tvirtinti Lietuvos valstybę Europos politiniame žemėlapyje, poeto kūrybą ir išskirtinį kūrybinį palikimą Vakarų Europos literatūros pasaulyje.